tankesmedjan TIDEN

NR 3 | 2019

RAPPORT

ARBETSGIVARINTRESSETS EU

De svenska liberala, konservativa och nationalistiska EU-parlamentarikernas agerande i arbetsmarknadspolitiska frågor

JESPER BENGTSSON

ISBN 78-91-88224-82-8

© Tankesmedjan Tiden 2019
Text: Jesper Bengtsson
Grafisk form: Johan Resele

ARBETSGIVARINTRESSETS EU

De svenska liberala, konservativa och nationalistiska EU-parlamentarikernas agerande i arbetsmarknadspolitiska frågor

- Det finns tydliga ideologiska skiljelinjer i de olika partiernas Europapolitik. De partier på högerkanten i svensk politik som anser att marknadskrafterna är viktigare än sociala hänsyn driver även den linjen i Europapolitiken. Det gäller främst Moderaterna, men i de flesta frågor även Sverigedemokraterna och i många frågor Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna.

- På områden som rör sociala rättigheter och rättvisa villkor på arbetsmarknaden röstar de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna relativt konsekvent emot alla regler eller initiativ på EU-nivå. Det gäller till exempel den sociala pelaren (där liberalerna dock röstade för), gemensamma minimiregler för arbetslivet, bolagsregler och andra liknande frågor. Där prioriteras företagens frihet att röra sig fritt över gränserna framför löntagarnas möjligheter att få mer jämlika villkor.

- På miljöområdet vill framför allt Moderaterna och Sverigedemokraterna ha lägre målsättningar än Socialdemokrater, Vänsterpartister, Miljöpartister Liberaler, Centerpartister som vill att EU går före och sätter miljömål i nivå med de åtaganden som klimatavtalen kräver.

- På områden som rör EU:s grundläggande värden och respekten för demokrati och mänskliga rättigheter utmärker sig Sverigedemokraterna, som prioriterar stöd till partivänner i länder som kränker dessa rättigheter framför att EU står upp för dem.

- På migrationsområdet vill de flesta partier att EU skapar större samordning i mottagandet av flyktingar och asylsökande. Även här utmärker sig Sverigedemokraterna med att inte vilja ha en större samordning.

- Alla partier säger i dag att de vill att Sverige ska stanna i EU och att unionen bör förändras inifrån. Frågan om ett svenskt utträde är därmed inte alls aktuell. Sedan några månader avstår Sverigedemokraterna från att driva utträdesfrågan, men på punkt efter punkt röstar de ändå emot att EU ska göra något inom vår tids viktiga politiska frågor om ekonomi, arbetsmarknad, migration och demokrati.

© TANKESMEDJAN TIDEN 2019

INNEHÅLL

Sammanfattning **7**

Inledning

Inställningen till EU **11**

Inställning i sakpolitiska frågor **13**
Jobb och rättvisa arbetsvillkor 13
Den sociala pelaren – tydlig konflikt mellan vänster och höger 14
Ett socialt protokoll 17
Tydliga och förutsägbara arbetsvillkor 17
Löner och villkor för utländsk arbetskraft 20
Villkoren för de som jobbar med vägtransporter 22
Färre cancerframkallande ämnen på jobbet 23
Bolagsregler 24
Demokratin och rättsstaten 25
Migration och gränskontroll 28
Klimat- och miljöpolitiken 31
Utsläppshandel 32
Förnybara energikällor och energieffektivitet 34
Hormonstörande ämnen 35

Ledamöterna i parlamentet **37**

Partigrupper i parlamentet **38**

Källor **41**

SAMMANFATTNING

Den här rapporten visar tre saker som kan vara bra att ha med sig för den som ska ta ställning till olika politiska alternativ inför valet till Europaparlamentet 26 maj.

1. *Parlamentet har reellt inflytande – direkt och indirekt.* För det första har Europaparlamentet under de senaste 20 åren fått mer makt i EU-systemet. Parlamentet är ett av EU:s två lagstiftande organ. Tillsammans med rådet har det makten att anta och ändra lagstiftningsförslag och att besluta om EU-budgeten. Fler frågor som är helt avgörande för vår gemensamma framtid har landat på parlamentets bord. Ibland är parlamentet bara rådgivande och den formella makten ligger hos rådet, som består av medlemsländernas regeringar. Men ofta har parlamentsledamöterna i praktiken stor makt även över dessa frågor. Utan parlamentet sker inga beslut på områden som rör klimatet, villkoren i arbetslivet eller avgörande frågor om demokrati och rättsstat.

2. *Riktiga och viktiga frågor.* För det andra hanterar Europaparlamentet viktiga politiska frågor som berör människor i vardagen eller skapar förutsättningar för tillväxt, klimatomställning, brottsbekämpning och liknande. EU fattar beslut om viktiga konsumentfrågor som kemikalieanvändning och livsmedelssäkerhet, men också om centrala ekonomisk-politiska och klimatpolitiska ramar och mål.

3. *Samma ideologiska skiljelinjer.* För det tredje – och det är rimligtvis det viktigaste för den som ska ta ställning inför valet – präglas politiken i Europaparlamentet av samma ideologiska skiljelinjer som skär genom alla former av politisk debatt. Detta får ett tydligt genomslag i de olika partiernas ställningstaganden.

I frågor som rör löner och arbetsvillkor för Europas löntagare står de borgerliga partierna relativt konsekvent på den sida som inte vill stärka dessa rättigheter. De prioriterar företagens rättigheter framför löntagarnas när det gäller den

sociala pelaren, utstationeringsdirektivet, frågan om reglerna för enmansbolag verksamma över gränserna, med mera. När experter och utredningar talar om att det finns en risk för att en helt fri och öppen konkurrens på alla områden riskerar att leda till att löner, villkor och välfärd sakta sänks nedåt, då väljer de borgerliga partierna oftast att ställa sig på en annan sida än löntagarnas.

I frågor om klimatet eller demokratiska grunder inom EU är samstämmigheten mellan progressiva och mittenborgerliga partier större. Centerpartiet och Liberalerna röstar oftare som de rödgröna partierna medan Moderaterna oftast väljer att stötta de minst ambitiösa förslagen i parlamentet. Här liksom i ekonomiska och arbetsrättsliga frågor framstår Moderaterna som ett parti som väljer ekonomisk frihet för företagen framför alla andra prioriteringar.

I frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter är samstämmigheten kring unionens grundläggande värden och vikten av att EU tillsammans står upp för dem stor mellan de S, MP, V och FI samt Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna.

Här utmärker sig i stället Sverigedemokraterna. Ja, de utmärker sig över huvud taget inom Europapolitiken.

Sverigedemokraterna är tydliga i sin högernationalism. De vill egentligen inte att Sverige ska vara med i EU. Även om de nu säger att de som parti ska vara med och förändra EU inifrån snarare än att kräva ett snabbt svenskt utträde så gör de vad de kan för att säga nej till eller avstå från att rösta fram nya regler på EU-nivå på i princip alla områden utom när det gäller kontroll och övervakning. Därmed avstår de från möjligheten att ge Europas löntagare mer likvärdiga villkor. De motverkar en progressiv agenda i klimatfrågor och säger konsekvent nej till skarpare EU-politik på området, trots att de i den svenska politiken brukar motivera sina svaga miljöförslag med att det krävs uppgörelser på internationell nivå. Sverigedemokraternas linje tycks vara att uppgörelserna bara ska innebära ett aktivt miljöarbete i andra delar av världen. Och när det kommer till demokrati och mänskliga rättigheter är de mer intresserade av att hjälpa sina syskonpartier i Ungern och Polen än att säkra att alla länder inom EU lever upp till högt ställda krav på demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer.

INLEDNING

Europa står inför stora utmaningar.

För det första ekonomin och de sociala villkoren. Efter finanskrisen för tiotalet år sedan har vi upplevt några år med god tillväxt men i stora delar av Europa är arbetslösheten kvar på alltför höga nivåer. Marginaliseringen av människor har långt ifrån upphört. Pressen på löner och arbetsvillkor känns in på bara huden för stora grupper löntagare samtidigt som det finns ett brett stöd för den fria rörligheten och de öppna gränserna inom EU.

För det andra demokratin. Flera av våra mest grundläggande demokratiska värden ifrågasätts av allt starkare högerextrema krafter i Europa (och andra delar av världen). Yttrandefriheten kringskärs, föreningsfriheten naggas i kanten och kvinnors rättigheter utmanas.

För det tredje migrationen och integrationen, där Europas länder möter samma utmaningar när det kommer till migrationen, men där man valt att hantera dessa på väldigt olika sätt. En del vill samordna politiken för att problemen är gemensamma. Andra vill stänga gränserna och tror att det går att lösa problemen var för sig.

För det fjärde utmanas hela vårt sätt att leva av klimathotet. Världens länder, och det inkluderar både Sverige och EU, måste hitta ett sätt att minska vår påverkan på klimatet.

I alla dessa frågor spelar EU, eller skulle kunna spela, en avgörande roll. Ett bättre samarbete mellan Europas länder är inte hela lösningen på någon av dessa frågor, men skulle utan tvekan kunna vara en av nycklarna. Därför är det också helt avgörande vilken väg EU väljer under de kommande åren. Vilka krafter som kommer att styra EU. Och det är viktigt att analysera och utvärdera vilken politik de olika partierna driver inom EU.

Detta är en rapport som granskar hur de borgerliga partierna samt Sverigedemokraterna har ställt sig i en rad olika frågor som varit högaktuella för Europaparlamentet under de senaste fem åren. I en sådan här rapport är det omöjligt att omfatta alla de ämnen och frågor som tagits upp av parlamentet sedan det

förra valet 2014. Jag har gjort ett selektivt urval av frågor och ämnen som varit av stort principiellt eller sakpolitiskt intresse för svenska väljare.

Det är också svårt, för att inte säga nästan omöjligt, att tränga igenom och verkligen genomlysa det system som EU använder för att fatta beslut. Parlamentet behandlar frågorna i utskott och i kammaren (där alla ledamöter sitter), de förhandlar inom och mellan partigrupper och de förhandlar med EU-kommissionen och rådet innan det slutliga beslutet fattas. I den processen gör ledamöter och partier nästan alltid kompromisser som gör det svårt att följa tråden tillbaka till vad de ursprungligen tyckte. Jag hoppas att jag pedagogiskt har klarat av att förklara när i processen jag lyft fram deras olika åsikter. Om det återstår oklarheter är misstaget helt och hållet mitt. För den vanliga medborgaren är det svårt att sätta sig in i hur de olika processerna i EU fungerar vilket alla svenska partier bör ha i åtanke. En viktig uppgift för de kommande fem åren borde vara att hitta pedagogiska verktyg som förenklar EU för dem som röstar i valen till Europaparlamentet. Annars kommer det demokratiska underskottet växa.

I den här rapporten har jag medvetet valt att inte nöja mig med en ren presentation av hur partierna ställt sig i en rad frågor. En sådan redogörelse är viktig i sig, men jag har också velat göra en analys av vad deras ställningstaganden betyder ideologiskt och politiskt, och hur det samverkar med vad andra partier och ledamöter i EU tycker. Omfattningen av den värderingen varierar från fråga till fråga.

Jag hoppas att ni får en intressant läsning. Jag hoppas även att debatten om de viktiga EU-frågorna skjuter fart nu, inför valet den 26 maj.

Jesper Bengtsson

Kållandsö
9/4 2019

INSTÄLLNINGEN TILL EU

Under många år i svensk politik var frågan om Sverige över huvud taget skulle vara medlem i EU högst levande i den politiska debatten. Det gällde förstås under folkomröstningen om medlemskap på hösten 1994, där ja-sidan vann med 52,3 procent av rösterna mot nej-sidans 46,8 procent. Men det gällde även efter att Sverige formellt blivit medlem. Konflikten från folkomröstningen skar rakt igenom de flesta partier, möjligen undantaget Liberalerna, som länge varit det parti som tydligast varit för ett starkare och ofta mer överstatligt EU.

Flera partier förblev också motståndare till medlemskapet och lyfte ofta frågan i debatterna. Men frågan återspeglades också i hur långt olika partier och politiker ville att EU-samarbetet skulle gå. Eller i vilken grad Sverige skulle delta i olika delar av samarbetet. ”Crescendot” på denna motsättning blev i någon mån folkomröstningen om euron 2003.

Sedan dess har den klyftan minskat påtagligt. Debatten om själva medlemskapet har upphört, och få förutom Liberalerna driver att Sverige ska gå med i eurosamarbetet. I december 2018 uppgav drygt 58 procent av väljarna att de såg positivt på Sveriges medlemskap, bara 15,6 procent uppgav att de var emot detsamma. Det finns med andra ord ett massivt stöd för EU-medlemskapet. Parallellt med detta har även partierna rört sig i den riktningen. Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna har inte ändrat sig (även om Kristdemokraternas färska slogan ”Vi vill göra EU lagom igen” kan vara en indikation på att man försöker att sända mer EU-skeptiska signaler i linje med partiets närmande till SD.) Och har det funnits interna kritiker är så inte längre fallet. Socialdemokraterna har hela tiden varit tydliga med att EU har en viktig roll att spela för att det ska gå att förverkliga deras politik, och frågan om ja- eller nej till EU är inte längre relevant.

Miljöpartiet var tidigare EU-motståndare, men bytte fot redan för tio år sedan. Samma sak gäller för Centerpartiet, som har lämnat gamla tiders EU-kritik långt bakom sig. Vänsterpartiet meddelade under 2018 att partiet inte vill att Sverige

ska lämna EU under de närmaste åren. En slags paus i kravet på utträde. I en förklaring till beslutet skrev partiledaren Jonas Sjöstedt att den ”framväxande högerextremismen i Europa är ett hot mot demokrati och mänskliga rättigheter. Att bekämpa den är för oss idag en mycket mer akut strid än frågan om Sverige ska vara med i EU eller inte.”

Under en tid såg det ut som om Sverigedemokraterna skulle bli det enda partiet som fortsatte driva frågan om att lämna EU, helt i linje med hur andra högerpopulistiska och högerextrema partier i Europa agerar. Så sent som i juni 2018 sade partiledaren Jimmie Åkesson att han ville se en svensk folkomröstning om ett Swexit (eller ”Svejdå”), på samma sätt som britterna röstat om Brexit. Han intog en tydligt populistisk hållning.

– EU är en stor korruptionshärva där ingen har kontroll över någonting, sade SD-ledaren.

SD:s ledamöter i Europaparlamentet har också varit mycket tydliga på den här punkten. I en debatt 2016 om den europeiska gräns- och kustbevakningen Frontex sade parlamentarikern Kristina Winberg: ”Jag ska i alla fall följa Storbritanniens beslut och få med mig mitt folk till en folkomröstning och lämna detta bygge.”

Den linjen ändrades dock i början av 2019. I SD:s valplattform inför EP-valet samma år står det att ”frihandel och den inre marknaden är en förutsättning för Sveriges företag och tillväxt”.

– Vår linje är att EU kan reformeras inifrån, sade Åkesson när programmet lanserades.

Det gemensamma för många högerpopulistiska och högerextrema partier är att de i regel använder EU som ett sätt att vinna inrikespolitiska poäng.

Så sent som i valrörelsen 2018 var EU enligt SD en stor ”korruptionshärva” som Sverige borde lämna. Men ett halvår senare var det alltså okej att vara med i denna sammanslutning. I valplattformen framgår också huvuddragen i SD:s EU-politik. De vill kraftigt begränsa unionens inflytande och göra det till ett renodlat mellanstatligt samarbete. Grunden är att medlemsstaterna ska ha större vetorätt över besluten. Många andra uppfattar en så omfattande vetorätt som ett sätt att lamslå EU eftersom det är svårt att få 28 medlemsstater att ställa upp på exakt samma linje. Här finns det dock fortfarande en mycket tydlig målkonflikt i Sverigedemokraternas program. Deras program för att reformera EU inifrån handlar, som vi ska se senare i den här rapporten, oftast om att EU inte ska göra något alls. Det är oklart varför partiet anser att det är bra att vara med i en organisation som man i grunden inte tilltror något.

INSTÄLLNING I SAKPOLITISKA FRÅGOR

När man ska granska partiernas inställning i sakfrågor kan man välja en mycket bred palett av politiska frågor. Under fem år hinner Europaparlamentet, som sammanträder under hela året med ett kort uppehåll för semester i augusti, arbeta med ett otal frågor. Allt från stora avgörande frågor till små, tekniska avgöranden. Parlamentet godkänner förslagen till nya kommissionärer, är med och beslutar om EU:s budget, antar nya lagar som ska gälla i hela EU-området, är rådgivande i en rad frågor där det är kommissionen eller rådet (ministrarna från de olika medlemsländerna), som har det slutgiltiga avgörandet.

I den här rapporten har jag granskat några sakfrågor inom några av de stora politikområden som stått på parlamentets dagordning under de senaste fem åren, och som har särskild betydelse för väljarna i Sverige och i den svenska debatten. Det första av dessa områden handlar om det som kanske har mest inverkan på de svenska löntagarnas vardag.

JOBB OCH RÄTTVISA ARBETSVILLKOR

EU har generellt ganska lite inflytande på arbetsmarknaden. Det är medlemsländerna som beslutar om de flesta arbetsmarknadsfrågor. Det hindrar inte att det finns regler på EU-nivå, inte minst på arbetsmiljöområdet, bland annat när det gäller skydd mot oljud på jobbet, asbest och kemikalier. Det finns även vissa regler för exempelvis socialförsäkringar, föräldraledighet och skydd på arbetsmarknaden. Regler inom detta så kallade sociala området är i huvudsak minimiregler där medlemsländerna kan ha högre krav och skarpare regler.

I grunden har EU ändå varit en union som fokuserat mest på de fyra friheterna. Frihet för varor, tjänster, människor och kapital.

Men på senare år har det skett en förskjutning mot att EU är mer intresserat av en social dimension.

DEN SOCIALA PELAREN – TYDLIG KONFLIKT MELLAN VÄNSTER OCH HÖGER

Den tidigare finansministern Allan Larsson, tillika en av arkitekterna bakom EU:s sociala pelare, har beskrivit det som att vi nu befinner oss i inledningen av en ny ”våg” i samhällsutvecklingen. Efter andra världskriget upplevde vi en sådan våg, som handlade om att återuppbygga samhället, skapa internationella och europeiska institutioner och bygga välfärd. Därefter, från 1970-talet och framåt, kom en ny våg baserad på nyliberala teorier, som handlade om att montera ned regler och gränser för att underlätta marknadslösningar och ren frihandel. Denna våg tog slut i samband med finanskrisen 2007–2008. Då upptäckte vi att avreglerade marknader inte skapar stabilitet, och att den fördelningsmekanism som användes, ”trickle down”, inte fungerade. Även tillväxten hade en negativ utveckling. Många förlorade jobbet. Fattigdomen ökade. Stödet för auktoritära och antidemokratiska krafter ökade.

> **”Därefter, från 1970-talet och framåt, kom en ny våg baserad på nyliberala teorier, som handlade om att montera ned regler och gränser för att underlätta marknadslösningar och ren frihandel.**

Därefter har vi befunnit oss i ett tomrum. Det finns ingen tydlig vägledning i politiken. I det tomrummet har högerextrema krafter vuxit fram. Krafter som säger att de har enkla lösningar på vår tids problem: stopp för invandring, stopp för mångkultur, stängda gränser och mindre öppenhet.

Det var i den här miljön som allt fler började tala om en tydligare social inriktning av EU. Allt fler insåg att växande sociala och ekonomiska klyftor är ett akut problem. Egentligen en återgång till en debatt som började redan på 1980-talet men som aldrig riktigt brutit igenom.

Ett svar på detta var EU:s sociala pelare, presenterad som ett viktigt steg för att göra det svårare att konkurrera med allt sämre löner och arbetsvillkor, svårare att dumpa de sociala villkoren bland EU:s medlemsländer.

På hösten 2017 bjöd Stefan Lövfen in EU:s ledare till ett toppmöte i Göteborg för rättvisa jobb och tillväxt. Vid detta möte enades medlemsländerna om en så kallad social pelare inom unionen. En pelare som ska sätta frågorna om människors arbetsvillkor högre upp på dagordningen. Pelaren bygger på 20 principer, som delas in i tre olika kategorier.

Lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden

Det handlar bland annat om allas rätt till utbildning och livslångt lärande, möjligheter att klara omställningen när arbetslivet förändras, stöd vid arbetslöshet och hur den enskilde ska kunna utvecklas i arbetslivet. Här ingår även arbete mot diskriminering.

Rättvisa arbetsvillkor

Det handlar om rätten till rättvis lön som gör att man kan ha en god levnadsstandard, rättvisa arbetsvillkor, tillgång till social trygghet och utbildning i jobbet. Arbetet ska vara säkert och arbetsmiljön god. Här finns också krav på att länderna ska gynna entreprenörskap och innovationer som skapar nya jobb. Anställningsförhållanden ska vara trygga och det ska finnas en dialog mellan facket och arbetsgivarna. De anställda har rätt till medinflytande.

Social trygghet och social integration

Här handlar det om rätten till arbetslöshetsersättning, sociala grundnivåer för alla, även de som inte har jobb, en pension som det går att leva på, men även rätten till rent vatten, energi och liknande.

Den sociala pelaren är inte i huvudsak utformad med bindande regler. Det finns en del sådana, främst på arbetsmiljöns område, men annars är det ett antal mål som länderna enats om att arbeta för att uppnå. En ambition är att gemensamt, men som enskilda stater, lägga ett socialt golv. Hur de ska uppnå målen ska anpassas till varje lands regler och traditioner.

I debatten om den sociala pelaren märks en tydlig konflikt mellan vänster och höger. Moderaterna, Kristdemokraterna och Centerpartiet har alla motsatt sig den. När EU- nämnden beslutade om frågan inför det toppmöte Stefan Löfven bjudit in till i Göteborg röstade alla borgerliga partier emot. Ett år senare, efter det svenska valet, skrev Moderaternas Europaparlamentariker Gunnar Hökmark en debattartikel i Expressen: ”Det enda rätta är att Stefan Löfven erkänner misstaget han gjorde när han hösten 2017 tog initiativ till ett EU-toppmöte i Göteborg om den så kallade sociala pelaren … ”

Hökmark menade att pelaren kommer att leda till att välfärdsfrågorna beslutas på EU-nivån, inte av medlemsstaterna, och att den svenska modellen därmed är hotad. Centerledaren Annie Lööf var inne på samma linje. Hon varnade för att pelaren hotar den svenska jämställdheten och stämde in bland de kritiker som hade antytt att svensk och polsk föräldraledighet nu skulle jämkas samman och att det skulle försämra villkoren i Sverige.

Argumenten är intressanta eftersom Annie Lööf och Gunnar Hökmark inte har gjort sig kända som starka anhängare av den svenska modellen. Motståndet mot en social pelare skulle lika gärna kunna tolkas som ett motstånd mot att de sociala villkoren i EU jämnas ut.

Argumenten är också intressanta eftersom de bygger på missuppfattningen om att den sociala pelaren skulle sätta ett tak för ländernas sociala ambitioner, när deti själva verket är tvärtom. I de ganska få fall där lagstiftning på EU-nivån refererar till pelaren har det handlat om att lägga ett golv där medlemsländerna

får ha egna högre ambitioner för välfärden. Oftast har det rört sig om målsättningar där länderna har stor frihet att själva definiera hur de ska uppnås.

I en debattartikel i Svenska Dagbladet skrev Mikael Hemlin, student i nationalekonomi och internationell politik vid University of Oxford, en artikel för att reda ut begreppen. Han konstaterade att:

> ”EU är i akut behov av reformer för att hantera bland annat skatteplanering, social dumpning och misstro mellan länder. Förslaget om att stärka arbetstagare med en så kallad social pelare är ett första steg mot att hantera dessa problem.”

Och i ett direkt svar till kritikerna skrev han:

> ”… de menar alltså att den sociala pelaren förordar att EU:s medlemsstater harmoniserar sin socialpolitik genom en kompromiss, eller någon form av avvägning mellan ländernas olika positioner. Detta stämmer helt enkelt inte. Poängen med de 20 principer som finns med i förslaget är att de ska fungera som en vidlyftigt formulerad grund för vilken form och vilken riktning samarbetet ska ta. Det står klart och tydligt att EU ska sträva efter jämlikhet mellan könen vad gäller deltagande på arbetsmarknaden, arbetsvillkor, karriärmöjligheter och lön, vilket är en total motsats till vad Lag och rättvisa (Polens regeringsparti) står för.”

I ett svar till Hökmark betonade även socialdemokraten Marita Ulvskog att den sociala pelaren är ett antal målsättningar där medlemsländerna själva avgör hur målen ska nås: ”Den sociala pelaren är varken rättsligt bindande eller överför ytterligare makt till EU. Det vi kallar den europeiska pelaren för sociala rättigheter är inget annat än en politisk avsiktsförklaring som lyfter fram vikten av anständiga löner, goda arbetsvillkor, bra arbetsmiljö och vikten av starka parter på arbetsmarknaden. Pelaren innehåller 20 generella, icke-bindande principer, vilka täcker allt från rätten till utbildning, jobb, sjukvård och pension.

Just de sociala rättigheter vi socialdemokrater alltid värnar och står upp för. Och som Hökmark och Moderaterna konsekvent kämpar emot.”

Liberalerna är däremot förespråkare av den sociala pelaren, och när riksdagens EU-nämnd hade uppe frågan röstade de för. Det var Liberalernas röster som avgjorde frågan och i samband med behandlingen sade Liberalernas Tina Acketoft:

– Den sociala pelaren handlar inte om lagstiftning eller om överstatlighet. Den handlar om ett handslag för anständighet inom EU. För mig är det obegripligt att man kan vara för EU men inte tycka att vi har ett ansvar att ta där också.

Sverigedemokraterna har däremot kraftigt motsatt sig den sociala pelaren. Redan 2017 skrev partiets talesperson i EU-frågor, Johnny Skalin, att:

> ”Förslaget är med andra ord inget annat än ett hot mot såväl den svenska välfärdsmodellen som det svenska självbestämmandet inom trygghets- och

fördelningspolitiken (...) Vad kommer implementeringen av den sociala pelaren att få för ekonomiska konsekvenser? Det finns skäl att anta att det i slutänden kommer vara medlemsstaterna som kommer att få stå för notan och då i synnerhet EU:s 'rikare' medlemsstater, såsom Sverige."

Exakt hur Sverige skulle få "stå för notan" om Rumänien eller Lettland stärker sin välfärd är lite oklart, särskilt som den sociala pelaren alltså inte handlar om särskilt mycket politik på EU-nivå. I sitt valprogram inför Europavalet 2019 skriver SD:

"Den svenska modellen hotas av en överstatlig europeisk programförklaring. Makten över pensioner, föräldraledighet och lönebildning är på väg att flyttas till Bryssel."

Samma argument som Moderaterna med andra ord. Men Sverigedemokraternas linje kan, som vi snart ska se, uppfattas inkonsekvent när det kommer till frågor som rör arbetslivet och välfärden. De stöttade till exempel förändringarna i utstationeringsdirektivet, som syftar till att minska risken för en press nedåt av löner och arbetsvillkor, men när EU-länderna gemensamt enas om målsättningar som har exakt samma innebörd, att jämna ut skillnaderna mellan fattiga och rika i Europa för att det inte ska ske en press nedåt, är Sverigedemokraterna emot detta. En inte helt osannolik förklaring är att utstationeringsdirektivet bidrar till stramare regler för personer från andra EU-länder som ska arbeta i exempelvis Sverige, medan den sociala pelaren handlar om en ambition att minska de sociala klyftorna mellan EU-länderna. SD är för allt som går att tolka in i en bredare berättelse om att färre utländska arbetstagare ska komma till Sverige, och mot allt som går att tolka som gemensamma regler inom EU. Det blir bara inkonsekvent om man lägger till den sociala dimensionen av frågorna, vilka är klart sekundära för SD.

SD är för allt som går att tolka in i en bredare berättelse om att färre utländska arbetstagare ska komma till Sverige, och mot allt som går att tolka som gemensamma regler inom EU.

ETT SOCIALT PROTOKOLL

Europaparlamentet har även tagit ställning för att det ska skrivas in ett socialt protokoll i EU:s fördrag när de revideras nästa gång. Tanken med den sortens protokoll är att säkra att grundläggande sociala rättigheter har företräde framför ekonomiska friheter, ett sätt att balansera EU socialt och öka jämlikheten mellan medlemsländernas medborgare. Svensk fackföreningsrörelse och svensk socialdemokrati har länge drivit just det kravet. Inför valet 2019 har även LO med det i sitt valprogram.

När parlamentet röstade om ett socialt protokoll i januari 2017 röstade samtliga ledamöter från de rödgröna partierna samt Feministiskt initiativ för ett sådant protokoll. Samtliga ledamöter från de andra partierna var emot förslaget.

”När parlamentet röstade om ett socialt protokoll i januari 2017 röstade samtliga ledamöter från de rödgröna partierna samt Feministiskt initiativ för ett sådant protokoll. Samtliga ledamöter från de andra partierna var emot förslaget.

Parlamentet antog förslaget med två rösters övervikt. Centerpartiets Fredrick Federley skrev en tweet där han motiverade sitt nej på samma sätt som han motiverade motståndet mot en social pelare.

– Skulle [uttalandet] bli verklighet kommer lönepolitiken att regleras och underminera våra [kollektiv-]avtal. I längtan efter vår standard gör EU-parlamentet allt för att bryta grunden för vår [svenska] modell.

Detta argument används alltså konsekvent av de som motsätter sig en mer socialt inriktad politik i EU, trots att de som försvarar den svenska modellen och kollektivavtalen på svensk mark säger att de har fel och att det går att skapa en social pelare och ett socialt protokoll utan att det behöver hota den svenska modellen.

Här måste också tilläggas att det inte är parlamentet som ”äger” frågan, så beslutet måste i sammanhanget betraktas som en rekommendation till medlemsländerna när de någon gång sätter sig ned för att förhandla om ett nytt fördrag.

TYDLIGA OCH FÖRUTSÄGBARA ARBETSVILLKOR

Kort efter det sociala toppmötet i Göteborg lade EU-kommissionen fram förslag om nya villkor för europeiska arbetstagare i det så kallade arbetsvillkorsdirektivet.

– I dag föreslår vi nya europeiska regler som kommer ge miljoner arbetare mer öppna och förutsägbara arbetsvillkor. Det är ett viktigt steg för att implementera den sociala pelaren, sade Marianne Thyssen, EU:s socialpolitiska kommissionär.

Bakgrunden var att allt fler i Europa jobbar i så kallade atypiska, det vill säga osäkra, anställningsformer. Förslaget handlade om ett antal områden där EU enligt förslaget skulle garantera vissa minimivillkor för alla arbetstagare inom unionen för att förhindra de grövsta formerna av dumpning av villkoren i arbetslivet och därmed bidra till ett ”socialt golv” i EU.

Direktivet innehöll bland annat förslag om:

- Rätt till information om löner och villkor för alla arbetstagare redan första dagen på ett nytt jobb.
- Provanställningar ska inte få vara längre än sex månader om det inte ligger i arbetstagarens intresse att de ska vara längre eller om just det jobbet är av en sådan art att det är motiverat.
- Arbetstagarna ska få kompensation för jobb som är utlovade men som ställs in.
- Arbetstagaren ska ha rätt att jobba för flera arbetsgivare parallellt.

- Efter sex månaders tjänst med samma arbetsgivare ska arbetstagaren ha rätt att begära en anställning med mer förutsägbara arbetsförhållanden.
- Rätt att få en kostnadsfri utbildning om en sådan krävs enligt EU:s och medlemsstaternas lagar.

Kommissionen bedömde att sådana regler skulle göra att mellan två och tre miljoner fler arbetstagare skulle skyddas av reglerna än vad som annars skulle vara fallet. Reglerna skulle utformas som minimiregler, där medlemsstaterna skulle kunna ha mer ambitiösa regler om de så önskade.

Från svensk sida skiftade reaktionerna till en början mellan att vara skeptiska eller direkt negativa. Facket och Socialdemokraternas tvivel handlade om att i Sverige löser arbetsmarknadens parter generellt de frågor som skulle ingå i det nya direktivet. Det är en viktig del av den svenska modellen att lagstiftarna håller sig på armslängds avstånd. Därför sade både Socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen till en början att de var tveksamma till grundtanken bakom förslaget. I stora delar av Europa skulle det innebära bättre villkor och mindre risk för social dumpning. Men för att ställa sig bakom det skulle de behöva garantier för att de nya reglerna inte inkräktade på den svenska modellens förhandlingsrätt.

De borgerliga partierna och Sverigedemokraterna var uttalat negativa till förslaget. Även de hävdade att det handlade om att värna den svenska modellen. Flera av partiernas företrädare talade om att reglerna var ett första steg på vägen mot en europeisk superstat.

Flera av partiernas företrädare talade om att reglerna var ett första steg på vägen mot en europeisk superstat.

Efter långa förhandlingar blev en kompromiss klar i början av februari 2019. Det fanns nu med ett undantag som säkrade de svenska kollektivavtalen och parternas rätt att förhandla fram lösningar även på de områden som täcks in av direktivet.

– Det som jag är extra glad över i det här direktivet är att man både stärker tryggheten hos de europeiska löntagarna och värnar den svenska modellen. Man höjer nivåerna i länder där arbetstagarna har ett lågt skydd, sade LO:s vice ordförande Therese Guovelin.

”Om vi genom EU:s möjlighet till minimilagstiftning och genom nationellt genomförande av principerna i den sociala pelaren kan förbättra levnads- och arbetsvillkoren i medlemsstaterna skulle det också vara bra för Sverige”, skrev hon vid ett tidigare tillfälle tillsammans med Johan Danielsson, som är kandidat till Europaparlamentet för Socialdemokraterna.

LO betonade också värdet av att parterna på arbetsmarknaden varit med i diskussionen och att EU-systemet lyssnat på deras invändningar och krav.

De borgerliga partierna och Sverigedemokraterna har dock förblivit lika negativa även efter undantaget. De vill inte att EU ska medverka till att lägga en botten för de sociala villkoren. Inte ens om den svenska modellen och kollektivavtalen är säkrade.

Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna har konsekvent varit emot EU:s regler om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor. Här är argumenten desamma som när det gällde den sociala pelaren. EU ska inte lägga sig i dessa frågor. Sådana metoder bör inte användas för att jämna ut de sociala skillnaderna och den svenska modellen är hotad om detta genomförs.

Det argumentet blir förstås något mindre trovärdigt när det visar sig att den svenska fackföreningsrörelsen, som mer än någon annan försvarar den svenska modellen och parternas rätt att sluta kollektivavtal, ofta med motstånd från högerhåll, konstaterar att den svenska modellen inte är hotad av de nya reglerna.

En inte helt orimlig alternativ förklaring är att de liberala, konservativa och nationalistiska partierna alla – konsekvent – agerar i enlighet med arbetsgivarintresset. Ingen bör underskatta det inflytande som arbetsgivarorganisationerna och dess opinionsbildare har på borgerliga partier och SD.

LÖNER OCH VILLKOR FÖR UTLÄNDSK ARBETSKRAFT

En effekt av den fria rörligheten inom EU är att allt fler medborgare i ett medlemsland arbetar i ett annat. Det är en av de stora fördelarna med EU, som gör att många medborgare vill att deras länder ska vara med i samarbetet. Den fria rörligheten ökar människors frihet, gynnar tillväxten och skapar nya jobb.

Men utan fungerande regler kan den fria rörligheten också användas för att spela ut löntagarna i olika länder mot varandra.

”När löntagare från andra länder konkurrerar med lägre löner och sämre villkor finns en stor risk att det leder till ett ”race to the bottom” där löntagarna är de stora förlorarna.

Tidigare har reglerna inom EU, det så kallade utstationeringsdirektivet, slagit fast att arbetskraft från andra medlemsländer bara behöver ersättas med minimilönen eller den lägsta lönen i kollektivavtalen. När löntagare från andra länder konkurrerar med lägre löner och sämre villkor finns en stor risk att det leder till ett ”race to the bottom” där löntagarna är de stora förlorarna.

Så var det alltså tidigare. Men nu är systemet på väg att ändras.

Under 2017 rev den rödgröna regeringen i Sverige upp lex Laval, den lag som infördes av Alliansregeringen, som hindrade fackförbunden från att vidta stridsåtgärder mot utländska företag som är tillfälligt verksamma i Sverige.

Numera kan svenska fackförbund alltid kräva ett svenskt kollektivavtal, ytterst med stöd av strids-åtgärder.

Sverigedemokraterna stödde de rödgröna partierna i att riva upp lex Laval. Även här finns det anledning att anta att det ställningstagandet mer handlade om att det kan leda till att färre utländska arbetstagare blir verksamma i Sverige än att det skulle vara av omsorg om att alla som arbetar i Sverige ska ha schysta villkor.

Sverigedemokraterna stödde de rödgröna partierna i att riva upp lex Laval. Även här finns det anledning att anta att det ställnings-tagandet mer handlade om att det kan leda till att färre utländska arbetstagare blir verksamma i Sverige än att det skulle vara av omsorg om att alla som arbetar i Sverige ska ha schysta villkor.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna var däremot emot förändringen. De ansåg att den fria rörligheten för företag var viktigare än rättvisan på arbetsmarknaden.

Den 29 maj 2018, efter långa förhandlingar mellan parlamentet och medlemsländerna, röstade Europaparlamentet så igenom en förändring av utstationeringsdirektivet. Förändringarna ska genomföras under perioden fram till 2022, men nu ska arbetare från ett medlemsland som tillfälligt jobbar i ett annat EU-land ha rätt till samma lön som de inhemska arbetare som utför samma jobb på samma arbetsplats. Nu ska det inte längre räcka med minimilön, som ofta är lägre.

Socialdemokraterna har varit med och drivit igenom de här förändringarna som gör det möjligt att kräva samma lön för samma jobb, oavsett vilket land arbetstagaren är ifrån. Det innebär ett rättvisare EU, både för de som arbetar, men också för företagen som kan konkurrera med kompetens i stället för att dumpa löner. I de här frågorna har Socialdemokraternas gruppledare i Europaparlamentet, Marita Ulvskog, haft en nyckelroll då hon de facto har lett parlamentets sysselsättningsutskott under den senaste mandatperioden 2014–2019. Samtidigt har den socialdemokratiskt ledda regeringen prioriterat frågorna i sitt EU-arbete.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna röstade emot dessa förändringar i Europaparlamentet. De försökte även stoppa förslaget när den svenska riksdagens EU-nämnd behandlade frågan. Även i de här fallen motiverade de sitt ställningstagande med att den fria rörligheten för företag, arbetskraft och varor är viktigare. Viktigare än att öka möjligheterna till rättvisa på arbetsmarknaden, får man då anta.

Sverigedemokraterna röstade på ett något förvirrat sätt. Sverigedemokraten Kristina Winberg stöttade förändringen. Hennes partikollega Peter Lundgren röstade först på samma linje som de borgerliga partierna och röstade emot

ändringarna av direktivet, men ändrade sedan sin röst till ett stöd för förändringen.

VILLKOREN FÖR DE SOM JOBBAR MED VÄGTRANSPORTER

En fråga som tangerar utstationeringsdirektivet är den om villkoren för de som arbetar med transporter på våra vägar – inte minst lastbilschaufförer. Villkoren för transportsektorn har diskuterats i flera år inom EU-systemet och främst har konservativa politiker från Österuropa varit emot en förändring.

Under tiden har åkerinäringen präglats av lönedumpning och allt mer osäkra villkor. Många företag har gått på knäna för att de utkonkurrerats av företag från länder med långt lägre löner och sämre arbetsvillkor.

Men under de senaste åren har det kommit fram konkreta förslag på området för att stärka transportarbetarnas villkor.

Men under de senaste åren har det kommit fram konkreta förslag på området för att stärka transportarbetarnas villkor.

Reglerna omfattar tre områden. För det första så kallat cabotage, det vill säga när transport av gods inom ett lands gränser utförs av ett företag som är registrerat utanför detta lands gränser. På sommaren 2018 röstade parlamentet om ett förslag om nya regler som skulle slå fast att en lastbil får köra ett obegränsat antal körningar under max 48 timmar i ett annat land, för att sedan vänta sju dagar tills den åter får genomföra körningar i det landet. Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Feministiskt initiativ stod bakom förslaget, liksom Sverigedemokraterna. Motivet för de senare torde liksom i exemplen ovan snarare handla om att försvåra för utländsk arbetskraft än om någon djupare ideologisk övertygelse om vikten av schysta villkor för dessa.

Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna röstade däremot emot en sådan skärpning av reglerna. Kristdemokraterna var inte närvarande vid omröstningen.

Det viktigaste i de olika förslagen har handlat om att utstationeringsreglerna ska gälla för alla förare från andra medlemsstater som kör transporter inom ett medlemsland. Det skulle innebära att alla förare som kör i Sverige har lön enligt kollektivavtalet. Lönedumpningen skulle minska.

Alla svenska partier har stöttat detta.

Däremot råder oenighet att samma regler för att minska social dumpning ska gälla om det körs gods till Sverige från ett annat land. Socialdemokraterna hör till de partier som har önskat sig en sådan regel, för att på allvar komma åt dumpningen av löner och villkor.

Centerpartiet, Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna har röstat emot skärpta regler av sådana transporter över gränserna.

Sverigedemokraternas ledamot Peter Lundgren är själv gammal lastbilschaufför och gör en stor sak av den bakgrunden i sina kampanjer och framträdanden. Under mandatperioden har han också suttit i utskottet för transport och turism och så länge SD var med i EFDD-gruppen var han dess föredragande i transportfrågorna. Den 27 maj skrev han och en partikollega en artikel i Kristianstadsbladet: ”Om inte, kan vi bli nödgade att involvera EU, tyvärr. Fusket måste stoppas och rättvisa villkor måste råda.”

Men det är inte helt lätt att förstå varför Sverigedemokraterna har röstat som de gjort i de viktiga frågorna som rör vägtransporterna. Sverigedemokraterna har röstat för att utstationeringsreglerna ska gälla för cabotage, det vill säga transporter som utförs av företag från andra länder inom ett land. Men de röstade emot att medlemsländerna ska få ställa högre krav än EU:s minimiregler på cabotagetransporterna.

Sverigedemokraterna har även röstat emot att samma regler som för cabotage ska gälla för internationella transporter.

De har röstat nej till ett förslag om att minska den maximala körtiden per dag från nio till åtta timmar.

De har röstat emot att förarna ska erbjudas boende utanför den egna lastbilshytten och har även röstat nej till flera andra förbättringar vad gäller förarnas raster och arbetstider.

I en annan fråga har Peter Lundgren (utskottet för transporter och turism) röstat för en liberalisering av bussmarknaden inom EU, vilket kan leda till samma sorts lönedumpning och konkurrens med sämre villkor som varit fallet på andra områden. När hela parlamentet skulle rösta om den här liberaliseringen var ingen sverigedemokrat närvarande, så vi kan inte veta exakt hur de skulle röstat i plenum.

Det är mot den bakgrunden svårt att se att Sverigedemokraterna skulle vara ett parti som det går att lita på när det gäller att värna rättvisan på arbetsmarknaden.

Det är mot den bakgrunden svårt att se att Sverigedemokraterna skulle vara ett parti som det går att lita på när det gäller att värna rättvisan på arbetsmarknaden.

FÄRRE CANCERFRAMKALLANDE ÄMNEN PÅ JOBBET

I början av april 2019 röstade Europaparlamentet igenom en rapport om att förbjuda höga halter av cancerframkallande ämnen på arbetsplatserna.

Frågan har funnits på EU:s bord under större delen av den gångna mandatperioden. Cancer är den enskilt största risken för arbetstagare i EU. Så mycket som 50 procent av de arbetsrelaterade dödsfallen inom EU antas bero på någon form av cancer, som arbetstagaren drabbats av som ett resultat av arbetsmiljön.

EU har behandlat frågan om att minska antalet cancerframkallande ämnen på jobbet i tre steg. Rätt genomförda bedömer kommissionen att detta kommer att rädda 100 000 liv under de närmaste 50 åren.

I den första revideringen, som socialdemokraten Marita Ulvskog var ansvarig för, begränsades bland annat sexvärt krom, kvartsdamm och trädamm. I det åtgärdspaketet fick Ulvskog även igenom att arbetstagaren ska ha rätt till hälsokontroller även efter att hen lämnat sin arbetsplats. I den andra uppdateringen tillkom en begränsning av bland annat dieselavgaser. Sverige har redan generellt höga gränsvärden för de ämnen där reglerna nu skärpts inom EU men för dieselavgaserna kommer de nya reglerna innebära en förbättring även i Sverige. I början av april lades så flera nya cancerframkallande kemikalier till i listan över ämnen som nu måste begränsas.

Alla svenska partier röstade för de nya gränsvärdena. Utom Sverigedemokraterna. Av parlamentets 751 ledamöter var det bara nio som röstade emot, och bland dem nio fanns Kristina Winberg och Peter Lundgren.

– Det är tydligt att SD är ett arbetarfientligt parti, gång på gång röstar de emot regler för att stärka arbetstagares rättigheter, skrev Marita Ulvskog på Facebook efter omröstningen.

BOLAGSREGLER

Redan under förra mandatperioden lade EU-kommissionen fram ett förslag som ska göra det enklare att starta små och medelstora företag i ett annat EU-land. De flesta anser att det är viktigt med enklare regler för att gynna företagandet och handeln över gränserna.

Men när EU-kommissionen lagt fram sitt förslag möttes det av hård kritik. Det mest kontroversiella i förslaget handlade om att det skulle bli möjligt att starta så kallade SUP-bolag, enmansbolag med bara en euro som kapitalinsats som ska kunna registreras i ett EU-land men bedriva sin verksamhet i ett annat medlemsland. Socialdemokraten Jytte Guteland kritiserade förslaget i en debattartikel i Svenska Dagbladet: ”Denna form av ’regelshopping’ gör att bolagen enkelt kan registrera sig i länder med svaga kontrollmekanismer, låga skatter och dåliga arbetsvillkor, utan att nödvändigtvis bedriva verksamhet där. Därmed underlättar förslaget för framväxten av så kallade brevlådeföretag, vars enda syfte är att skatteoptimera och uppnå konkurrensfördelar genom att registrera sig i länder med låga redovisningskrav.”

”Därmed underlättar förslaget för framväxten av så kallade brevlådeföretag, vars enda syfte är att skatteoptimera och uppnå konkurrensfördelar genom att registrera sig i länder med låga redovisningskrav.

Även en rad svenska myndigheter varnade för vad sådana nya regler skulle kunna leda till. Bolagsverket ansåg att

det skulle försvåra upptäckten av id-kapningar genom att det skulle bli lättare att registrera SUP-bolagen via internet. Kronofogden, Skatteverket och Eko-brottsmyndigheten menade att det skulle försvåra deras kontroll av vem eller vilka som faktiskt styr ett bolag och att det skulle bli enklare att använda ”målvakter” och att anlita svart arbetskraft. Säpo varnade för att bolagen skulle kunna användas för att finansiera terrorism.

De flesta svenska partier var kritiska till kommissionens förslag till nya regler för enmansbolag. Moderaterna stöttade däremot förslaget, med motiveringen att de ville underlätta för företag att startas över gränserna. Även Liberalerna genom Cecilia Wikström har varit för de föreslagna enmansbolagen när de behandlats i parlamentets rättsliga utskott.

En bredare fråga har handlat om reglerna för hur företag ska tillåtas flytta, slås samman och delas över landgränserna. Ambitionen har varit att stoppa så kallade brevlådeföretag, som etableras i ett land enbart för att undvika skatter, arbetstagares rättigheter och socialt skydd i det land de egentligen är verksamma.

Ambitionen har varit att stoppa så kallade brevlådeföretag, som etableras i ett land enbart för att undvika skatter, arbetstagares rättigheter och socialt skydd i det land de egentligen är verksamma.

De progressiva partierna i parlamentet har varit för en sådan reglering. I en debattartikel i Dagens Industri i januari 2019 skrev de socialdemokratiska parlamentarikerna Jytte Guteland och Olle Ludvigsson att det är viktigt att företag verkar över gränserna, men att detta ”inte får ske till priset av skatteflykt, bedrägeri och fler brevlådeföretag”.

Liberalerna har tillsammans med bland annat de rödgröna partierna från Sverige stöttat dessa nya regler. Detsamma har större delen av den konservativa gruppen i Europaparlamentet gjort. Men Moderaterna och Kristdemokraterna har valt en annan linje än sina partigruppskamrater och motsatt sig reglerna. Även Sverigedemokraterna har röstat emot att motverka att oseriösa aktörer etablerar brevlådeföretag i andra länder.

DEMOKRATIN OCH RÄTTSSTATEN

Länge uppfattades EU som en garant för att allt fler länder i Europa skulle demokratiseras och att respekten för mänskliga rättigheter skulle öka. I processen för att utvidga unionen med fler medlemsländer var detta en viktig fråga. Men på senare år har det kommit smolk i den bägaren. Många organisationer med fokus på demokrati och mänskliga rättigheter har varnat för att utvecklingen är på väg åt fel håll i flera länder inom EU.

Den tyska stiftelsen Bertelsmann sammanställde nyligen ett hundratal olika indikatorer som mäter demokratin i bland annat EU:s medlemsstater. Daniel Schraad-Tischler, en av de ansvariga för sammanställningen, sammanfattade:

– Modellen med liberal demokrati sätts under allt större tryck i OECD och EU. I vissa länder är centrala demokratiska och konstitutionella standarder – exempelvis pressfrihet – redan allvarligt skadade.

Det var inte Sverige han menade. Sverige toppar i själva verket både detta och de flesta andra demokratiindex.

Däremot har utvecklingen gått åt fel håll i ett antal länder med stark politisk polarisering och växande framgångar för högerextrema och högerpopulistiska partier. De länder man brukar nämna är Polen och Ungern.

”Domstolar som står fria från regeringsmakten är en viktig grundpelare i ett demokratiskt och rättssäkert system och på hösten 2018 fälldes Polen i EU-domstolen för en av de lagar som syftar till att göra sig av med oberoende domare.

I Polen har ledaren för partiet Lag och rättvisa förklarat att partiet vill skapa en ”total samhällsomvandling” och hävdat att landet ända sedan kommunismens fall styrts av en ohelig allians mellan kommunister och nyliberaler. Regeringspolitiken har blivit alltmer nationalistisk, högerinriktad och kritisk till EU. Regeringen har stärkt sin kontroll över medierna och kulturlivet och velat stärka sitt grepp om domstolarna och rättsväsendet. Domstolar som står fria från regeringsmakten är en viktig grundpelare i ett demokratiskt och rättssäkert system och på hösten 2018 fälldes Polen i EU-domstolen för en av de lagar som syftar till att göra sig av med oberoende domare.

I Ungern har det gått ännu längre. Premiärminister Viktor Orbán har förklarat att målet är att göra Ungern till en så kallad illiberal demokrati (med rösträtt men inte med alla de förutsättningar för demokrati, till exempel förenings- och yttrandefrihet, som är viktiga i en liberal demokrati). Han har pekat ut Putins Ryssland som en förebild, gjort det svårare för organisationer i det civila samhället att verka, särskilt människorättsorganisationer, angripit pressfriheten och den akademiska friheten och bland annat sparkat cheferna i ungerska public service för att byta ut dem mot chefer som är lojala mot Orbán. Han har föreslagit lagar som gör det möjligt får arbetsgivare att beordra 400 timmars övertid om året och rätt att hålla inne lönen för övertiden i hela tre år. Strejkrätten har urholkats genom att facket och arbetsgivarna numera måste komma överens om vilken servicenivå som ska gälla även under en strejk.

I båda dessa länder pågår även hatkampanjer mot flyktingar, romer, hbtq-personer och kvinnors rättigheter. I Ungern färgas den politiska retoriken in av antisemitism och gamla unkna föreställningar om en världskonspiration när

finansmannen Georg Soros görs till syndabock för allt mellan himmel och jord. Regeringen i Polen har bland annat föreslagit skärpta abortregler.

Innan en stat blir medlem finns det stora möjligheter för EU att trycka på för att öka demokratin och respekten för mänskliga rättigheter, men efter att ett land blivit medlem är det paradoxalt nog svårare. EU kan dock inleda en så kallad Artikel 7-process. Det innebär att EU granskar ett land och bedömer om det bryter mot värden som ”respekt för mänsklig värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter”. Om EU finner att ett land bryter mot detta kan det förlora rösträtten i rådet, EU:s högsta beslutande organ. 2017 inledde EU en sådan process mot Polen och ett år senare, i september 2018, inleddes en likadan Artikel 7-process mot Ungern.

Alla svenska partier utom SD var för en sådan granskning. Kritiken mot Ungern och Polen har varit mycket hård.

Sverigedemokraterna utmärker sig genom att konsekvent motsätta sig att EU granskar eller ens kritiserar Polen eller Ungern. Både Peter Lundgren och Kristina Winberg röstade emot ett Artikel 7-förfarande i parlamentet.

Flera sverigedemokrater har tvärtom uttryckt stor förståelse för vad som händer i dessa länder. När frågan om kritiken mot Ungern diskuterades i SVT Forum sade SD:s europaparlamentariker Peter Lundgren att det hela är överdrivet, ja, i princip en konspiration från vänsterliberala medier. Det lät som ett eko från vad Viktor Orbán själv kunde sagt.

> ”Man har plockat argument från lite olika organisationer som alla har det gemensamt att de är kritiska mot Ungern och framför allt Viktor Orbán. Du skulle lika gärna kunna plocka ihop lite klippa klistra modell som berömde det han gjort, om du tog folk på gatan.”

Och vidare sade han:

> ”Problemet är att media i Ungern likväl som i Sverige eller England eller andra länder har en väldigt tydlig vänsterinriktning.”

När Dagens Nyheter frågade Lundgren vem han skulle välja mellan Orbán och Frankrikes Europavänliga liberala president Emmanuel Macron blev svaret:

> ”Då hade jag nog valt Viktor Orbán. Han ser till sitt lands intresse bättre än vad Macron gör.”

Och på frågan vilket land Sverige står närmast utanför Norden svarade Lundgren:

> ”Jag tycker faktiskt Polen. Ett land som fungerar bra.”

För Sverigedemokraterna är det uppenbarligen viktigare att hjälpa högerextrema partifränder i andra länder än att värna demokrati och mänskliga rättigheter.

Polska Lag och rättvisa är ju också med i samma partigrupp som SD i parlamentet. Sverigedemokraterna själva skulle säga att de värnar den nationella självbestämmanderätten när de försvarar länder som Ungern och Polen mot kritik från EU, men mycket pekar på att det i stället handlar om att de ser dessa länder som förebilder på många politiska områden.

För Moderaterna och Kristdemokraterna har det under ett antal år varit ett besvärande faktum att Viktor Orbáns parti Fidesz ingått i samma partigrupp som dem i Europaparlamentet, det konservativa EPP. Under den förra mandatperioden (2009–2014) försvarade Moderaterna Fidesz mot kritik och uttryckte förståelse för de grundlagsändringar som partiet gjort. I ett upprört debattinlägg i Svenska Dagbladet kritiserade de bland annat Liberalerna, som tillsammans med Socialdemokraterna och andra progressiva partier, ville att Europaparlamentet skulle inleda en granskning av om Ungern levde upp till EU:s grundläggande värden. De skrev att den nya grundlagen i Ungern bara var ett sätt att skriva om en grundlag som funnits kvar från den kommunistiska tiden och att de inte delade kritiken av att Fidesz skulle vara antisemitiskt. ”Vi är därför lite förvånade över att våra folkpartistiska kollegor i Europaparlamentet på Brännpunkt 26/1 väljer att söka strid med oss i EPP-gruppen om inrikespolitiken i Ungern”, skrev de tre moderata parlamentarikerna.

De ville med andra ord inte att parlamentet skulle inleda ett Artikel 7-förfarande. Senare har den linjen korrigerats. Både Kristdemokraterna och Moderaterna har på senare år också krävt att Fidesz ska uteslutas ur gruppen. På våren 2019 stängdes Fidesz av, och en kommitté utsågs att granska om partiet lever upp till de krav som ställs på ett parti inom EPP. Men formellt är Fidesz alltså fortfarande medlem i EPP.

MIGRATION OCH GRÄNSKONTROLL

En av de mest omdiskuterade frågorna i EU på senare år är den om arbetet för en mer gemensam asyl- och migrationspolitik. Frågan är långt ifrån ny inom EU men blev högaktuell under flyktingkrisen hösten 2015 när många flydde från krigets Syrien och flyktingantalet över Medelhavet ökade dramatiskt. Ett fåtal länder tog då emot en mycket stor andel av det totala antalet flyktingar. Sverige var ett av dessa länder, liksom Tyskland och länderna kring Medelhavet dit flyktingarna först anlände.

Den erfarenheten har gjort att kommissionen har tagit fram ett förslag för att fördela de flyktingar som kommer till EU-området mer jämnt över medlemsländerna, konkret genom att enas om en ny Dublinförordning. Det finns också förslag om att göra asylprocessen mer likartad i hela unionen. Den svenska regeringen har även drivit på för att det ska bildas en gemensam asylmyndighet.

Den svenska socialdemokratiskt ledda regeringen har över huvud taget varit drivande inom EU för att åstadkomma en mer gemensam politik. Det var en av dess huvudslutsatser efter 2015. Sverige kan inte på egen hand ha ett avsevärt mer generöst flyktingmottagande, därför måste samordningen inom EU öka och alla länder vara med och dela på ansvaret.

Poängen är att EU har fri rörlighet mellan medlemsländerna. I det läget blir det komplicerat om olika medlemsstater har väldigt olika regler för vilka som ska få komma in och vilka som ska få stanna i unionen. Den svenska regeringen har även föreslagit en gemensam europeisk asylbyrå, som kan hjälpa länderna att göra likartade bedömningar i asylprocessen.

Samtidigt försöker EU stärka den yttre gränskontrollen för att ha mer koll på vilka som kommer till unionen. Ett arbete med att stärka Frontex, EU:s gräns- och kustbevakning, pågår sedan några år.

Man försöker även upprätta avtal med länder som gränsar till EU, framför allt Turkiet och länder i Afrika, för att de inte ska släppa igenom lika många på vägen till EU-området. Detta har också haft effekt, och antalet asylsökande har minskat mycket kraftigt de senaste tre åren.

Bland medlemsländerna är det främst Polen och Ungern, som båda styrs av högerpopulistiska partier, som motsätter sig alla försök att skapa ett system där länderna tar ett gemensamt ansvar. De har också motsatt sig förslag om att länder som inte tar sin del av ansvaret ska betala en avgift till de länder som gör det. Även Slovakien och Tjeckien har vägrat gå med på förslagen om ett gemensamt system som gör att ansvaret för mottagandet delas. (Med en ny mer progressiv president i Slovakien kan det eventuellt komma att ändras.)

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna har – liksom Socialdemokraterna – röstat för en mer gemensam migrationspolitik inom EU och att alla länder ska dela på ansvaret.

Sverigedemokraterna utmärker sig genom att vara motståndare till en sådan politik. De vill inte att EU ska ha ansvar för den här frågan. De är för att EU har en skarp yttre gräns som stoppar människor från att komma hit. I sin valplattform inför valet i maj 2019 skriver de att Frontex, kontrollen av den yttre gränsen, måste skärpas. Men sedan ska det vara upp till varje land att ha egna gränskontroller och migrationsfrågan ska vara varje lands ansvar och befogenhet. De stöttar därmed helt sina partivänner i Ungern och Polen. Sverigedemokraten Kristina Winberg har under mandatperioden suttit i utskottet som behandlar de här frågorna och röstat emot omfördelning av flyktingar mellan

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna har – liksom Socialdemokraterna – röstat för en mer gemensam migrationspolitik inom EU och att alla länder ska dela på ansvaret.

EU-länderna i lägen då det kommer många till ett land. Hon har röstat emot att EU ska ha mer likartade asylregler och asylprocesser.

Sverigedemokraterna är också motståndare till att EU upprättar avtal med Turkiet och länder i Afrika och öppnar för möjligheten att söka asyl till EU i dessa länder. Förslaget syftar till att minska antalet som reser med båt över Medelhavet genom att upprätta en legal väg att söka asyl även om de inte redan kommit innanför EU:s gräns. I en debattartikel i Svenska Dagbladet skrev Winberg och Lundgren:

> ”I verkligheten finns bara ett sätt att stoppa båtarna, och det är att faktiskt stoppa båtarna. Vi uppmanar därför kommissionen och Sveriges regering att föreslå en total avveckling av det gemensamma asylsystemet … ”

Det enda mer betydande förslag där Kristina Winberg röstat för en mer gemensam politik på området är på förslaget att upprätta en databas med fingeravtryck och foto på alla asylsökande. I sitt program inför valet till Europaparlamentet skriver de också att de stöttar arbetet med att säkra EU:s yttre gräns.

Men dessa områden tangerar också ett av de få områden där Sverigedemokraterna vill se ett starkare EU – det som handlar om säkerhet och kontrollen av medborgarna.

Sverigedemokraternas linje är i detta hänseende konsekvent. De vill att alla länder ska stoppa invandringen och de vill att det görs nationellt. Men de flesta inser att den hållningen är helt orealistisk och ologisk – och att den skulle minska möjligheterna till mer ordning och reda i migrationspolitiken. Om det kommer ett stort antal flyktingar till ett eller flera EU-länder och vi har fri rörlighet inom EU, varför ska unionen då inte ta ett gemensamt ansvar för detta? Migrationen till ett land påverkar ju tveklöst migrationen till alla länder inom EU.

”Sverigedemokraternas linje är i detta hänseende konsekvent. De vill att alla länder ska stoppa invandringen och de vill att det görs nationellt.

Det enda som skulle göra deras linje logisk är om de samtidigt hävdar att människor inte längre ska få röra sig fritt mellan länderna inom EU, och i praktiken är det väl så SD ser på saken. Men den fria rörligheten är en av grundpelarna i unionen, och numera kräver inte ens SD att Sverige ska lämna EU. Så vad de vill ha är de facto en union där migrationen bestäms nationellt, trots att det skulle skapa kaos i unionen som helhet. Men det vore intressant att pressa partiet på deras syn på den fria rörligheten inom EU. Är Sverigedemokraterna emot att svenskar enkelt kan resa till andra EU-länder utan krav på visum eller långa köer till gränskontroller?

KLIMAT- OCH MILJÖPOLITIKEN

Även partier som har en djupt skeptisk inställning till EU brukar på ytan hålla med om att EU har en viktig roll att spela för klimat- och miljöpolitiken. Redan när miljöproblemen började uppmärksammas på allvar för 30–40 år sedan insåg man att de är gränslösa och inte kan lösas av enskilda länder. Utsläpp följer en vind eller en flod, och stannar inte vid en gräns. Inom EU är frågan extra aktuell eftersom den fria rörligheten av varor också gör att en vara som produceras i ett land kan säljas i de andra medlemsländerna. Det försvårar för enskilda länder att begränsa varor som potentiellt är miljöfarliga.

Sedan klimatfrågan på allvar blev en politisk fråga har EU också samordnat sitt arbete med detta, både vad det gäller åtgärder för att minska den egna klimatpåverkan och i förhandlingarna om internationella avtal för att minska klimatutsläppen globalt. Följdriktigt har dessa frågor också en central plats i Europaparlamentets arbete.

I december 2015 tecknades det internationella klimatavtalet i Paris. De flesta länder i världen enades då om att hålla den globala uppvärmningen under två grader jämfört med temperaturen före industrialiseringen, och helst ska den inte bli mer än 1,5 grader. På hösten 2018 kom det så en rapport från FN:s klimatpanel som slog fast att de åtgärder som dittills vidtagits inte räcker. Det krävs snabbare åtgärder. Utsläppen av koldioxid måste minska med 45 procent från 2010 års nivå redan till 2030 och till 2050 ska de ha minskat till noll.

Alla är överens om att läget är akut och ställer ökade krav på EU:s arbete att minska sina klimatutsläpp, genom stärkta målsättningar i klimat- och energipolitiken. Men även om det på ett retoriskt plan råder enighet om att EU har en central roll för miljö- och klimatfrågorna har partierna ofta väldigt olika uppfattning om hur ambitiös EU:s politik bör vara.

På ett generellt plan lyfter Moderaterna miljöfrågorna som några av de viktigaste uppgifterna för EU. I sitt Europatal på Europahuset i Stockholm i maj 2018 sade Ulf Kristersson bland annat att: ”Sverige ska driva en europeisk klimatpolitik för kostnadseffektiva utsläppsminskningar. EU:s handel med utsläppsrätter bör utvidgas till flera sektorer, och vårt system bör kopplas samman med andra länders.”

På ett konkret plan har Moderaterna inte samma höga ambitioner som flera av de andra partierna, undantaget Sverigedemokraterna.

Bland de svenska partierna utmärker sig Sverigedemokraterna. Partiledaren Jimmie Åkesson har kallat andra partiers inställning i klimatfrågan för ”värsta sortens populism”.

Som enda parti i riksdagen har man bland annat röstat mot målet att Sverige ska ha noll utsläpp av växthusgaser till år 2045.

Statsvetaren Åsa Knaggård vid Lunds universitet har konstaterat att: ”Där råder total konsensus, bortsett från Sverigedemokraterna. De menar mer att Sverige gjort mycket och att andra länder får göra mer.”

Här finns likheter med Moderaternas sätt att resonera i klimatfrågan. Så argumenterade till exempel partiet när det motsatte sig att Sverige skulle tilldelas de högsta målen för utsläppsminskningar.

När Sverigedemokraterna blir kritiserade för sina låga ambitioner i den nationella klimatpolitiken brukar Sverigedemokraternas företrädare tala om behovet av internationell politik på området, men det är lite oklart vad de menar med det. Åkesson har bland annat sagt att det vore bättre om Sverige inte var med i Parisavtalet.

De progressiva rödgröna partierna driver inom EU på för att EU:s klimatutsläpp ska minska ännu mer, i linje med de mål som finns i Parisavtalet. Samtidigt som partier som Moderaterna och Sverigedemokraterna tycker att det räcker med lägre ambitioner. De här skillnaderna slår igenom på område efter område inom miljöpolitiken i EU

UTSLÄPPSHANDEL

Handeln med utsläppsrätter är EU:s viktigaste verktyg för att minska utsläppen. Närmare 45 procent av EU:s utsläpp täcks av utsläppshandeln, som omfattar fler än 11 000 anläggningar inom industrin och energisektorn.

Systemet bygger på att varje ton koldioxid som släpps ut måste kompenseras med en utsläppsrätt. Företag som släpper ut mindre än de utsläppsrätter de har rätt till kan sälja sina rätter till företag som har mindre lätt att effektivisera. På det viset blir det en vinst att minska utsläppen. Företag som däremot släpper ut mer än de har rätt till måste i stället handla utsläppsrätter för att täcka dessa utsläpp.

Företag som släpper ut mindre än de utsläppsrätter de har rätt till kan sälja sina rätter till företag som har mindre lätt att effektivisera. På det viset blir det en vinst att minska utsläppen.

Steg för steg ska antalet utsläppsrätter minska. Tanken är att det ska ske i en sådan takt att företagen ska kunna anpassa sig och stegvis minska sina utsläpp av växthusgaser, för att så småningom helt ta bort dem.

Under den senaste mandatperioden har EU diskuterat hur snabbt utsläppen ska minska. EU-kommissionen föreslog att minskningstakten skulle vara 2,2 procent per år från 2021. I Europaparlamentet föreslog flera partier, däribland

de svenska socialdemokraterna, att målet skulle höjas till 2,4 procent. Det kan tyckas som en petitess, men i praktiken betyder det mycket.

”Skillnaden är inte alls så marginell som den verkar – i praktiken handlar det om enorma pengabelopp och dessutom om att visa på ambition för att uppfylla Parisavtalet”, skrev tidningen Ny Teknik i en artikel i samband med omröstningen.

Liberalerna och Centerpartiet röstade för ett mer ambitiöst mål.

Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna röstade emot en mer ambitiös politik för utsläppshandeln. ”Alla svenska parlamentariker, möjligen med undantag för Peter Lundgren, vill ju att EU ska göra mer, frågan är hur mycket mer…”, sade Moderaternas parlamentariker Christofer Fjellner i en debatt i Studio Ett.

I en debattartikel i samband med Parisavtalet skrev Fjellner: ”Som vi alla vet står Sverige för någon promille av världens utsläpp, och EU för en tiondel. Hur gärna vi än vill kan vi inte rädda klimatet på egen hand, inte ens om vi minskar våra utsläpp med 100 procent. För i andra delar av världen ökar utsläppen snabbt. Det vi gör här hemma påverkar i bästa fall klimatet på marginalen. Det är bara genom att få resten av världen att följa vårt exempel som vi kan rädda klimatet.”

Exakt hur EU ska vara en förebild om unionen hela tiden lägger sig på en nivå som ligger lite under den av forskarna rekommenderade minskningstakten gick Moderaternas parlamentariker inte in närmare på. Det är dock intressant att det i klimatfrågan finns en tydligare skiljelinje mellan de rödgröna och liberala partierna å ena sidan, och de konservativa och nationalistiska partierna å andra sidan.

Sverigedemokraterna verkar generellt sett inte vilja inse vikten av ett ambitiöst klimatarbete. ”Det är lätt att stå här inne i huset och kräva nollutsläpp men det kommer aldrig att ske, det är min åsikt”, sade Peter Lundgren i ett inlägg i parlamentet som skulle kunna stå som symbol för Sverigedemokraternas hållning i hela miljöpolitiken.

För den som vill se en offensiv klimatpolitik är Sverigedemokraterna sannolikt inte rätt parti.

För den som vill se en offensiv klimatpolitik är Sverigedemokraterna sannolikt inte rätt parti.

I anslutning till frågan om utsläppsrätter röstade parlamentet också om huruvida cementsektorn och andra sektorer med så kallade låg handelsintensitet även fortsatt ska få gratis tilldelning av utsläppsrätter. Klimatnyttan hade varit stor om EU genomfört en sådan åtgärd.

Liberalerna och Centerpartiet röstade för detta.

Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna röstade emot

den ändringen och cementsektorn kommer även i det fortsatta få gratis utsläppsrätter.

Sverigedemokraterna röstade även emot att krympa överskottet av utsläppsrätter från marknaden och de avstod från att rösta i frågan om att dra undan 800 miljoner utsläppsrätter från marknaden. Dessa två punkter var till för att komma till rätta med det överskott av utsläppsrätter som gjort att priset på utsläppsrätter länge legat för lågt. Det har helt enkelt varit för billigt att släppa ut växthusgaser.

FÖRNYBARA ENERGIKÄLLOR OCH ENERGIEFFEKTIVITET

Europarlamentet har under mandatperioden beslutat om ett bindande mål för förnybara energikällor. Beslutet blev att anta ett bindande mål som säger att 32 procent av unionens energiproduktion år 2030 ska komma från förnybara energikällor.

När parlamentet som helhet behandlade frågan röstade Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Centerpartiet för det målet.

Men processen började inte med den omröstningen i Europaparlamentets kammare.

När frågan dessförinnan utskottsbehandlades i energi- och miljöutskotten föreslog Socialdemokraterna att målet skulle vara att 40 procent av energiproduktionen ska komma från förnybara energikällor före 2030, och att målet skulle vara bindande både för EU och för de enskilda medlemsstaterna.

När frågan kom upp i kammaren första gången vägrade den konservativa gruppen, där Moderaterna och Kristdemokraterna ingår, att gå med på en så hög målsättning. För att inte riskera att direktivet skulle röstas ned gjorde de stora grupperna i parlamentet en kompromiss och parlamentet röstade igenom ett mål på 35 procent, som sedan reducerades till 32 procent när förhandlingarna mellan parlamentet, rådet och kommissionen var klara.

”De svenska Socialdemokraterna fanns bland dem som ville att målet skulle sättas till 40 procent. Så blev det inte. Moderaterna och Kristdemokraterna röstade för den lägre målsättningen. Sverigedemokraterna valde att rösta nej även till denna.

På området energieffektivitet har parlamentet röstat igenom ett mål om 32,5 procents energieffektivisering till 2030. När Europaparlamentet röstade fanns det flera förslag att ta ställning till. De svenska Socialdemokraterna fanns bland dem som ville att målet skulle sättas till 40 procent. Så blev det inte. Moderaterna och Kristdemokraterna röstade för den lägre målsättningen. Sverigedemokraterna valde att rösta nej även till denna.

EU:s energipolitiska målsättningar har stor inverkan också på unionens möjlighet att minska klimatutsläppen. Målsättningarna om 32,5 procent för energieffektivisering, och 32 procent för förnybar energi, är lägre än vad som krävs under Parisavtalet. Men målen bidrar likväl till, i kombination med andra åtgärder, att EU beräknas kunna minska sina sammanlagda klimatutsläpp med 45 procent till 2030 och alltså överträffa det nuvarande målet om 40 procent.

HORMONSTÖRANDE ÄMNEN

Diskussionen om att lagstifta mot hormonstörande ämnen har pågått länge inom EU. Den svenska kemikalieinspektionen har gång på gång påpekat att ett antal ämnen av den typen, som finns i bland annat bekämpningsmedel, plast och kosmetika, kan orsaka cancer, påverka ämnesomsättningen och fertiliteten. Men starka lobbykrafter inom industrin har varit emot sådana regler och EU drog länge frågan i långbänk. När EU-kommissionen så till slut lade fram ett förslag om begränsning av dessa hormonstörande ämnen var det många som reagerade över att lagstiftningen var för svag. Den skulle till exempel inte omfatta en stor mängd bekämpningsmedel.

När EU-kommissionen så till slut lade fram ett förslag om begränsning av dessa hormonstörande ämnen var det många som reagerade över att lagstiftningen var för svag.

Europaparlamentet motsatte sig kommissionens förslag och krävde att det skulle omarbetas. I Europaparlamentets arbete med detta har socialdemokraten Jytte Guteland, som föredragande för den socialdemokratiska gruppen i parlamentet, varit mycket drivande.

Även Liberalerna och Centerpartiet röstade för en skarpare lagstiftning. Moderaterna och Kristdemokraterna ville gå på kommissionens linje redan från början och stöttade alltså en svagare lagstiftning, genom att rösta emot parlamentets försök att förbättra skyddet mot dessa kemikalier. Inte heller Sverigedemokraterna stödde ett bättre skydd, utan avstod från att rösta.

Bland de områden som varit ideologiskt åtskiljande kan även nämnas EU:s politik för att minska avfallsberget och övergå till en mer cirkulär ekonomi. Parlamentets progressiva partier röstade för en ambitionshöjning. Moderaterna och Sverigedemokraterna röstade emot en sådan ambitionshöjning.

Sammantaget präglas klimat- och miljöpolitiken av samma grundläggande konfliktlinje som politiken som helhet. Progressiva partier driver på för att EU:s arbete för klimatet ska intensifieras. Konservativa partier menar att EU ska ha lägre ambitioner än så och att företagens frihet att göra som de vill går före. Marknaden prioriteras högre än andra värden. Sverigedemokraterna, tillsammans med andra nationalistiska och populistiska högerpartier, anser

att EU inte behöver göra särskilt mycket över huvud taget och är därför emot de flesta förslag som kommer upp i parlamentet.

Den stora skiljelinjen går – kort sagt – mellan de som förordar löntagar-, medborgar- och konsumentintresset och de som konsekvent driver arbetsgivar- och näringslivsintressen.

LEDAMÖTERNA I PARLAMENTET

Centerpartiet fick 6,49 procent, vilket gjorde att partiet fick ett mandat. Överst på listan för partiet stod Kent Johansson, men han förlorade sin plats till Fredrick Federley, som valdes in med personkryss från en lägre plats på Centerns lista.

Feministiskt initiativ var, jämte Miljöpartiet, den verkliga uppstickaren i Europavalet 2014 Partiet fick 5,49 procent av rösterna och kunde för första gången ta plats i parlamentet. Parlamentariker har under perioden varit Soraya Post.

Kristdemokraterna gjorde vad man skulle kunna kalla ett ”normal-val” 2014. Partiet fick 5,93 procent, men ökade sitt stöd i valrörelsens slutskede, enligt valanalyserna mycket beroende på att partiet haft den kända tidigare journalisten Lars Adaktusson som förstanamn. Adaktusson tog plats i parlamentet, men lämnade under 2018 för att bli riksdagsledamot. I stället tog Anders Sellström Kristdemokraternas plats.

Liberalerna gjorde ett påfallande bra val 2014, som de ofta gjort i valen till Europaparlamentet. Att partiet framstår som det mest EU-vänliga av de svenska partierna har säkert bidragit till det. Deras väljare är mer benägna att gå till valurnorna. 2014 fick partiet 9,91 procent, vilket gjorde att Cecilia Wikström och Jasenko Selimovic tog plats i parlamentet.

Miljöpartiet gjorde sitt bästa val någonsin 2014. Partiet fick 15, 41 procent av rösterna (att jämföra med 6,89 procent i riksdagsvalet några månader senare. En förklaring är att Miljöpartiets väljare oftare än andra röstar i Europavalen, en annan är att debatten inför valet handlade mycket om frågor om anti-rasism och miljö, som partiet profilerat sig i. Isabella Lövin och Peter Eriksson kom in i parlamentet, men båda lämnade under perioden för att bli ministrar i den svenska regeringen. I nuläget sitter Bodil Valero och Max Andersson i parlamentet.

Moderaterna fick 13,65 procent, ett påfallande dåligt resultat mot bakgrund av partiets stöd i de nationella valen. Gunnar Hökmark, Anna Maria Corazza Bildt och Christofer Fjellner har suttit i parlamentet under den gångna perioden.

Socialdemokraterna stannade på 24,19 procent, i princip samma valresultat som under de senaste tre Europavalen. Partiet har generellt legat lite lägre i dessa val, vilket kan förklaras med att de socialdemokratiska väljarna inte röstar i samma utsträckning i Europavalen som i valen till riksdagen. Marita Ulvskog, Olle Ludvigsson, Jytte Guteland, Jens Nilsson och Anna Hedh tog plats i parlamentet. Under perioden gick Jens Nilsson bort hastigt och ersattes av Aleksander Gabelic.

Sverigedemokraterna kom i valet 2014 för första gången in i Europaparlamentet. Fem år tidigare, 2009, hade partiet bara fått 3,27 procent av rösterna. Men 2014 hade SD suttit i riksdagen i fyra år och deras opinionsläge var ett helt annat. Med sina 9,67 procent fick partiet ändå något lägre stöd än många opinionsundersökningar visat under månaderna före valet. De flesta analyser förklarade detta med att Europafrågorna ligger långt ifrån SD:s politiska kärnfrågor och att deras väljare har en något lägre tendens att rösta i Europavalen än snittet för de andra partierna. Valresultatet gav SD två av Sveriges 20 mandat. Det innebar att SD-politikerna Kristina Winberg och Peter Lundgren tog plats i Europaparlamentet.

Vänterpartiet fick 6,3 procent av rösterna, något bättre än valet före, och Malin Björk tog plats i parlamentet.

PARTIGRUPPER I PARLAMENTET

Det kan som vi redan sett ofta vara snårigt och svårt att hänga med i turerna kring hur parlamentariker och partier röstar i Europaparlamentet. En förklaring till det är att parlamentet i sin tur förhandlar med EU-kommissionen och rådet (där medlemsstaternas regeringar är med) och att ledamöterna därför har att ta ställning till en rad olika kompromissförslag på vägen mellan förslag och beslut.

En annan förklaring är att de svenska partierna sitter med i olika partigrupper i parlamentet. Grupperna samordnar sig inför omröstningarna och försöker ofta rösta lika, men det finns inget krav på att de ska göra det och ledamöterna från de olika partierna röstar ofta efter ”eget huvud”. De samverkar alltså med partier som i stora drag har samma

ideologiska färg, men som inte alltid landar i samma ställningstagande i de konkreta sakfrågorna.

Den här rapporten handlar ju inte om alla de svenska partierna i parlamentet, men för formens skull redogör jag här för allas grupptillhörighet i parlamentet.

Socialdemokraterna är med i Gruppen progressiva förbundet av socialdemokrater, S&D, som är den näst största gruppen i parlamentet. Här ingår främst socialdemokratiska och reformistiska vänsterpartier, men även Feministiskt initiativ.

Vänsterpartiet är med i Europeiska enade vänstern/Nordisk grön* vänster (GUE/NGL), där bland andra även grekiska Syriza och irländska Sinn Féin ingår.

Miljöpartiet är med i De gröna/Europeiska fria alliansen (G/EFA), där även tyska De gröna och skotska nationalistpartiet ingår.

Moderaterna och **Kristdemokraterna** är med i Europeiska folkpartiets grupp, EPP. Det är den största partigruppen och består av konservativa och liberalkonservativa partier, som tyska CDU, franska republikanerna och spanska Partido Popular. Även det djupt kontroversiella ungerska Fidesz sitter i EPP, men är sedan i mars 2019 avstängda.
Vi återkommer till den frågan.

Liberalerna och **Centerpartiet** är med i Alliansen liberaler och demokrater för Europa (Alde), tillsammans med bland andra Centern i Finland och tyska FDP.

Sverigedemokraterna har bytt grupp under mandatperioden. Till att börja med ville partiet bli en del av den konservativa och EU-kritiska partigruppen ECR (Gruppen Europeiska konservativa och reformister), där bland andra Dansk Folkeparti och Sannfinländarna ingick, liksom det polska Lag och rättvisa, som i regeringsställning i hemlandet kritiserats hårt för att ha fört Polen i antidemokratisk riktning. Men i ECR-gruppen fanns även det brittiska Tory-partiet, som ansåg att ett svenskt parti med bakgrund i nazistiska rörelser inte hörde hemma i deras partigrupp. SD anade uppenbarligen att det skulle bli svårt att komma med i ECR och sökte därför även till den direkt EU-kritiska EFDD

(Gruppen frihet och direktdemokrati i Europa). Där återfinns bland andra det nationalkonservativa United Kingdom Independence party (UKIP), italienska Femstjärnerörelsen och litauiska Ordning och rättvisa. UKIP:s ordförande Nigel Farage var gruppens ordförande. Men även Farage var skeptisk till att ta med SD. Hur mycket höger hans UKIP än är var det svårt för en brittisk nationalist att acceptera att dela partigrupp med Sverigedemokraterna. Särskilt stora problem hade han med SD: s ungdomsförbund, SDU, som han ansåg vara alltför extremt.

Till slut gick Farage ändå med på att släppa in SD.

Redan efter några månader rasade EFDD samman. För att få bilda en grupp måste man kunna samla minst 25 ledamöter från sju länder, och när en lettisk ledamot valde att hoppa av EFDD upplöstes Sverigedemokraternas grupp. För att rädda situationen lyckades Nigel Farage locka över en av parlamentets grupplösa ledamöter, Robert Jaroslaw Iwaszkiewicz, från det polska högernationalistiska partiet KNP. I hemlandet hade Iwaszkiewicz gjort sig känd för en rad kontroversiella uttalanden. Han har bland annat sagt att misshandel skulle kunna ”hjälpa många hustrur att komma tillbaka ned på jorden” och att ”om skatterna var lägre på Hitlers tid, och nu är de högre. Vad är det för fel med att vilja säga det?”

Men någon särskilt stark sammanhållning fick EFDD-gruppen inte. Under en period försökte Femstjärnerörelsen lämna gruppen och ansluta sig till Alde-gruppen, som dock inte släppte in Grillos parti. I juli 2018 bröt sig så Sverigedemokraterna ur EFDD och fick – till slut – ansluta sig till ECR. SD:s partiledare Jimmie Åkesson beskrev det som att partiet nu kunde samarbeta närmare med stora konservativa partier i Europa och inte minst med de nordiska Dansk folkeparti och Sannfinländarna.

I Europaparlamentet är stora partigrupper detsamma som stort inflytande och nu har SD alltså hamnat i ett sällskap betydligt närmare makten. Politiskt är det inte lika självklart att steget varit så stort. En av ledarna för ECR är Lag och rättvisa-politikern Ryszard Legutko. Sverigedemokraternas nya partigrupp leds alltså av en representant för det parti som kommit långt i sitt arbete för att nedmontera respekten för demokrati och mänskliga rättigheter i Europa.

KÄLLOR

Bit för bit plockar Viktor Orbán isär demokratin, Dagens Nyheter Ledare, 2 december 2018.

Bättre villkor för europeiska arbetstagare föreslås, Europaportalen 21 december 2017.

”Den sociala pelaren är ett hot mot demokratin”, SVT.se, 16 november 2017.

Därför borde du oroas av SD:s nya taktik i EU, Aftonbladet, ledarsidan, 4 juli 2018.

Energi: nya ambitiösa mål för förnybara energikällor och energieffektivitet, Europaparlamentet, 13 november 2018.

”EU bör inte öppna för att söka asyl på plats”, Svenska Dagbladet, 9 september 2017.

”EU-förslag för kemikalier måste arbetas om”, Svenska Dagbladet, 19 januari 2017.

EU måste stoppa brevlådeföretagen, Göteborgs-Posten, 25 april 2018.

EU-regler som oroat ska nu freda den svenska modellen, Arbetet 7 februari 2019.

”EU:s sociala pelare – ett steg i rätt riktning”, Svenska Dagbladet, 19 oktober 2018.

Europaparlamentet inleder rösträttsprocess mot Ungern, svt.se, 12 september 2018.

Europapolitik för Sverige – en idérapport, Nya Moderaterna, 24 maj 2018

EU:s arbete för ökad social välfärd och debatt om EU och klimatet, www.sr.se, Studio Ett, 19 mars 2019.

Förrädiskt budskap om EU, Upsala Nya Tidning, 5/1 2017.

Här är Polens nya kontroversiella lagar, www.svt.se, 3/2 2018.

Jonas Sjöstedt: Vi släpper kravet på att lämna EU, Omni, 8 november 2018.

Koldioxidbudgetar ska ge EU nollutsläpp, Europaportalen, 12 november 2018.

”Lex Laval innebär ett skydd för rörligheten”, Svenska Dagbladet, 29 april 2017.

Löfven försvarar hjärtefråga inför skeptisk opposition, Europaportalen, 15 november 2017.

Lövfens misstag hotar den svenska välfärden, Expressen, 28 november 2018.

Lövtunn majoritet räddar Löfven inför EU-möte, Aftonbladet, 15 november 2017.

M borde värna den svenska modellen men gör det inte, Göteborgs-Posten, Therese Guovelin, förste vice ordförande LO, Johan Danielsson (S), kandidat till EU-parlamentet, Olle Ludvigsson (S), Europaparlamentariker, 17/11 2018.

M borde värna den svenska modellen men gör det inte, www.lo.se

M och Kd är obehagligt tondöva i klimatfrågan, Expressen ledare, 11 december 2018.

Moderaterna står fast: Uteslut Orbáns parti, Göteborgs-Posten, 17/3 2019.

Moderaterna vill dumpa skatter och försämra arbetsrätten inom EU, Dagens Industri, 30 januari 2019.

Nej, Sverige säljer inte ut sitt självbestämmande, Expressen, 5 december 2018.

Ny EU-politik antagen: Lika lön för utländsk arbetskraft, Europaportalen 29 maj 2018.

Nya energimål i EU till 2030, www.centralsweden.se, 22 juni 2018.

Ny undersökning: Fler svenskar gillar EU, Sveriges Radio, 7 december 2018.

Omöjligt att konkurrera mot slavkontrakten, Kristianstadsbladet, 7 maj 2015.

Orbáns parti stängs av från EPP, Dagens Nyheter, 20 mars 2019.

”Oroande att Fjellner kastar in handsken om klimatet”, Dagens Nyheter, 23 november 2015.

Oväntat politiskt stöd för socialt protokoll i EU, Europaportalen, 19 januari 2017.

Partisympatier november 2018, Statistiknyhet från SCB, 7 december 2018.

Peter Lundgren (SD): Vi har en röd linje mot Ryssland – stänger dörren mot Le Pen, Dagens Nyheter, 19 mars 2019.

Polack räddade EFDD, Europabloggen, 20/10 2014.

Polen mer politiserat efter tre år med Lag och rättvisa, Utrikespolitiska magasinet, oktober 2018.

Polish politician says Hitler unaware of extermination of Jews in Shoah, Jewish Telegraphic Agency, 3/7 2013.

SD vill reformera EU – skippar utträdeskravet, Svenska Dagbladet, 6 februari 2019.

S har gått vilse om vad EU ska göra, VLT, 16 september 2018.

Svensk demokrati i topp – utför i Ungern och Polen, Europaportalen, 9 oktober 2018.

Sverigedemokraterna ansöker till två partigrupper, Europaportalen, 4/6 2014.

Sverigedemokraterna avvikande parti i klimatpolitiken, Ny teknik, 10 augusti 2018.

Så mycket lovar partierna för miljön, Naturskyddsföreningen, rapport inför riksdagsvalet 2018.

Så tycker partierna i EU-valet: Kristina Winberg, Sverigedemokraterna: Sveriges Radio, 12 april 2014.

Tung strid om utsläppsrätter i EU, Ny Teknik, 13 februari 2017.

Tusentals i protest mot ”slavlag” i Ungern, svt.se, 16 december 2018

Ukip’s New EU Ally Joked About Wife Beating And Defended Hitler, Huffington Post, 20/10 2014.

”Utsläppsminskningar och ökat välstånd måste förenas”, Dagens Nyheter 21 november 2015.

TANKESMEDJAN TIDEN
BOX 522, 101 30 STOCKHOLM

tankesmedjantiden.se

Tankesmedjan Tiden vill stimulera
progressiv debatt kring de avgörande frågor
samhället står inför. Globaliseringen, klimatet, arbetslös-
heten och den ökande ojämlikheten i resurser och möjligheter.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att göra progressiv politik i en tid som är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk, låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi ger bland annat ut debattskrifter, tar fram rapporter
och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden innefattar även tidskriften
Tiden Magasin.

TANKESMEDJAN TIDEN
BOX 522, 101 30 STOCKHOLM

tankesmedjantiden.se